

Stanisław Bożyk

Uniwersytet w Białymstoku

sbozyk@uwb.edu.pl

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6227-1963>

Gregorio Badeni

TRATADO DE DERECHO CONSTITUCIONAL

TOMOS 1-3, Editorial La Ley, Buenos Aires 2010, ss. 3152

Naukę prawa konstytucyjnego w Argentynie charakteryzuje już od wielu lat niezwykle zróżnicowany zakres podejmowanych badań przez czołowych przedstawicieli tej dziedziny nauk prawnych. Wcześniej argentyńscy konstytucjonaliści koncentrowali swoje dociekania naukowe niemal wyłącznie na ustroju Republiki Argentyny, obecnie zaś obejmują nimi także systemy rządów wielu państw Ameryki Łacińskiej oraz ustroje polityczne krajów na innych kontynentach, nie wyłączając Europy. Nieliczne są jednak nadal takie opracowania, które zawierałyby w swej treści pokazywały łądunek rozważań teoretycznych połączonych z dogłębną analizą podstawowych zasad oraz instytucji ustrojowych Argentyny, ukazanych przy tym na bardzo szerokim tle prawnoporównawczym. Jedną z nich jest recenzowana tu monografia prof. Gregorio Badeniego, która – choć ukazała się drukiem niemal 10 lat temu – do dziś nic nie straciła na aktualności.

Gregorio Badeni, emerytowany profesor Wydziału Prawa Uniwersytetu w Buenos Aires, należy bez wątpienia do grona najwybitniejszych przedstawicieli nauki argentyńskiego prawa konstytucyjnego. Wykładał na licznych uniwersytetach w kraju i za granicą, jest członkiem m.in. Królewskiej Akademii Nauk Moralnych i Politycznych w Madrycie, peruwiańskiej Akademii Prawa oraz chilijskiej Akademii Nauk Społecznych, Politycznych i Moralnych. Ma w swoim dorobku kilkaset prac naukowych z zakresu prawa konstytucyjnego i politologii, jest też autorem bardzo popularnego na uniwersyteckich wydziałach prawa podręcznika do nauki argentyńskiego prawa konstytucyjnego (*Manual de derecho constitucional*), który doczekał się już kilkunastu wydań.

Najważniejszym i najbardziej znanym dziełem G. Badeniego jest oczywiście „Traktat o prawie konstytucyjnym” (*Tratado de derecho constitucional*). Jego ostatnie wydanie z 2010 r. ukazało się w trzech tomach, liczących w sumie aż 3 152 strony. Tak ogromna objętość tego dzieła pozwala traktować je za swego rodzaju zarys systemu prawa konstytucyjnego, z tym że systemy prawa przygotowują zawsze co najmniej kilkunastoosobowe zespoły autorskie, tutaj zaś mamy do czynienia z niezwykle obszerną monografią napisaną przez jednego autora. Spod pióra G. Badeniego wyszedł więc wyjątkowy traktat naukowy, przede wszystkim ze względu na jego niesamowicie obszerny zakres tematyczny. Treścią tego dzieła są bowiem praktycznie wszystkie instytucje prawa konstytucyjnego, ukazane z niezwykłą starannością i troską o jasność oraz komunikatywność przekazu. W monografii tej przeważają rozważania teoretyczne, bardzo umiejętnie powiązane z analizą przepisów obowiązującej konstytucji oraz innych aktów normatywnych regulujących całokształt ustroju politycznego Argentyny. Autor w szerokim zakresie uwzględnia też aspekty historycznoprawne, ukazując ewolucję różnych argentyńskich instytucji ustrojowych. Wiele uwagi poświęca ponadto rozważaniom prawnoporównawczym, starając się pokazać, jak określone instytucje ustrojowe unormowane zostały w pozostałych państwach łaćnoamerykańskich. Na osobne podkreślenie zasługuje jeszcze to, że G. Badeni odwołuje się często do praktyki ustrojowej, dzięki czemu otrzymujemy również wiedzę o rzeczywistej roli poszczególnych instytucji prawnoustrojowych.

Recenzowany „Traktat o prawie konstytucyjnym” podzielony został łącznie na piętnaście rozdziałów. Pierwszy rozdział, noszący tytuł „Prawo konstytucyjne”, obejmuje rozważania teoretyczne, traktujące o pojęciu i przedmiocie prawa konstytucyjnego, jak też o miejscu tej dziedziny prawa wśród innych nauk prawnych. W rozdziale drugim („Konstytucja”) znalazła się najpierw obszerna analiza genezy, istoty i pojęcia konstytucji oraz charakterystyka cech konstytucji jako ustawy zasadniczej. Dalszą część tego rozdziału wypełniły uwagi o genezie oraz ewolucji argentyńskiego konstytucjonalizmu, poczynając od pierwszych konstytucji z początków XIX stulecia, kończąc zaś na ostatniej, bardzo obszernej reformie obowiązującej ustawy zasadniczej z 1853 r. (wielokrotnie nowelizowanej), która miała miejsce w 1994 roku. Rozdział trzeci („Rola władzy ustawodawczej”) otwierają rozważania o pozycji ustrojowej władzy ustawodawczej oraz jej miejscu w strukturze najwyższych organów państwowych. W dalszej kolejności znalazła się analiza ustaw jako aktów władzy ustawodawczej, ich miejsca w systemie źródeł prawa oraz procedury tworzenia przez parlament. Tematyka rozdziału czwartego („Państwo i władza”) obejmuje charakterystykę istoty i form państwa. Znalazły się tu zwłaszcza istotne uwagi o argentyńskim federalizmie, jego zasadach, pozycji podmiotów federacji (prowincji), szczególnym statusie stołecznego Buenos Aires.

Kilka kolejnych rozdziałów G. Badeni poświęcił statusowi jednostki oraz podstawowym prawom i wolnościom obywatelskim. W rozdziale piątym („Wolności konstytucyjne”) ujęta została problematyka praw i wolności jednostki w ujęciu teore-

tycznym. Autor analizuje tutaj podstawowe pojęcia z tego zakresu, określa istotę praw i wolności jednostki oraz dokonuje ich klasyfikacji. Treścią rozdziału szóstego („Wolności cywilne”) jest problematyka szeroko rozumianych praw oraz wolności osobistych człowieka i obywatela. Analizę w tym zakresie otwierają generalne uwagi o tak fundamentalnym prawie jednostki, jakim jest prawo do życia. W dalszej kolejności prezentowane są bardzo wnikliwie wszystkie podstawowe prawa oraz wolności osobiste, jak chociażby prawo domicylu, prawo do petycji, wolność wyznawania religii, ale też m.in. prawa konsumenta. Rozdział siódmy („Wolność ekspresji”) poświęcony został tak istotnym wolnościom jednostki, jak wolność słowa oraz wolność prezentowania własnych poglądów. Znalazły się tu również wnikliwe spostrzeżenia na temat wolności prasy. W treści rozdziału ósmego („Prawa majątkowe”) znalazły się szczegółowe rozważania na temat praw i wolności ekonomicznych jednostki. Najwięcej uwagi poświęcono tu problematyce prawa do własności i jej dziedziczenia, jak też innym prawom o charakterze majątkowym. Tematyka rozdziału dziewiątego („Wolności polityczne”) dotyczy tej grupy praw i wolności obywatelskich, które posiadają decydujące znaczenie dla przejawiania aktywności publicznej przez jednostkę. Znalazła się więc tu prezentacja praw wyborczych obywateli, prawa udziału w referendum, wolności zrzeszania się w partię polityczne, prawa do opozycji politycznej oraz wolności pochodów i manifestacji. Rozdział dziesiąty („Gwarancje konstytucyjne”) ma na celu przybliżenie konstytucyjnych gwarancji praw i wolności jednostki, które mają na celu jak najszerszy zakres ich ochrony. Autor ze szczególną starannością analizuje w jego treści trzy gwarancje praw jednostki, które wprowadzone zostały do konstytucji Argentyny podczas jej daleko idącej reformy w 1994 r., a mianowicie: skargę konstytucyjną (*amparo*), skargę w sprawie ochrony danych osobowych (*habeas data*) oraz skargę na bezprawne pozbawienie wolności (*habeas corpus*). Problematyce praw i wolności jednostki poświęcony został jeszcze rozdział jedenasty („Gwarancje instytucjonalne”). Znalazła się w nim analiza unormowań prawnych gwarantujących ochronę praw jednostki w sytuacjach nadzwyczajnych.

Cztery ostatnie rozdziały recenzowanej monografii poświęcone zostały strukturze oraz kompetencjom najwyższych władz państwowych. Rozdział dwunasty („Parlament”) traktuje o Kongresie Narodowym, najwyższym organie przedstawicielskim Republiki Argentyny, ale na szerokim tle prawnoporównawczym. Znalazła się tu szczegółowa analiza przepisów ustawy zasadniczej, ustaw zwykłych, jak też regulaminów parlamentarnych określających zasadnicze funkcje, organizację wewnętrzną oraz tryb funkcjonowania Izby Deputowanych i Senatu. Z kolei w rozdziale trzynastym („Aktywność Kongresu”) możemy zapoznać się z praktyczną stroną działalności argentyńskiego parlamentu, bowiem znalazło się w nim szereg informacji o roli parlamentu, zasadniczych kierunkach jego aktywności, pracach parlamentarnych nad projektami ustaw. Znalazły się tu także rozważania o faktycznej roli funkcjonującego przy parlamencie argentyńskiego rzecznika praw obywatelskich, czyli Obrońcy Ludu (*Defensor del Pueblo*). W rozdziale czternastym („Władza wykonawcza”) zawarta zo-

stała wnikliwa analiza pozycji ustrojowej oraz roli Prezydenta Republiki, który w Argentynie jest faktycznie jedynym organem egzekutywy, tak jak w USA oraz w innych systemach prezydenckich. Jest tu zaprezentowany system wyborczy na urząd Prezydenta, miejsce głowy państwa w systemie władz federalnych, zakres jego kompetencji oraz zasady odpowiedzialności konstytucyjnej. Osobną uwagę G. Badeni zwraca w tej części opracowania na nową instytucję ustrojową (która wprowadzona została do konstytucji w 1994 r.), jaką jest Szef Gabinetu Ministrów. Organ ten nie ma do dziś swego odpowiednika w żadnym innym państwie Ameryki Łacińskiej, stąd też budzi on do dziś stosunkowo duże zainteresowanie. Ostatni, piętnasty rozdział („Władza sędziowska”) poświęcony został argentyńskiemu sądownictwu. Autor skoncentrował się tu głównie na Sądzie Najwyższym, który jest nie tylko najwyższą władzą sędziowską, ale także bada zgodność prawa z konstytucją.

Z przedstawionej w ramach niniejszej recenzji prezentacji zagadnień analizowanych w treści tego obszernego dzieła G. Badeniego wynika wyraźnie, że uwzględnia ono praktycznie wszystkie zasady i instytucje prawa konstytucyjnego. Jego lektura jest zaś chyba dla każdego czytelnika niezwykle ciekawym przeżyciem intelektualnym, bo pozwala poznać bardzo liczne, często mało znane, rozwiązania ustrojowe funkcjonujące w Republice Argentyny oraz w pozostałych państwach latynoamerykańskich.